

РАДЧЕНКО
Олександр,
RADCHENKO
Oleksandr,

доктор наук з державного управління, професор, заступник директора Інституту проблем державного управління та місцевого самоврядування Національної академії державного управління при Президентові України, м. Київ.

Анотація: У статті розглядається проблематика архетипових підстав формування та реалізації державної молодіжної політики, її сутності та змісту. Зроблено висновок, що українська молодь демонструє все більш зростаючий рівень громадянської культури і стає дедалі більш потужним чинником формування й реалізації не тільки молодіжної, але й державної політики в цілому.

Ключові слова: молодь, державна молодіжна політика, основні принципи державної молодіжної політики.

УДК 351.84

Олександр РАДЧЕНКО, Олексій КРЮКОВ

ДЕРЖАВНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ ЯК АРХЕТИПИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ ПРОСТОРІ

Постановка проблеми. Перспективи розвитку будь-якого суспільства цілком справедливо пов'язуються з молоддю, яка є надзвичайно активним та діяльним соціальним прошарком будь-якого суспільства. Молодь найбільш продуктивна і в соціально-демографічному відношенні. Вона є невід'ємною складовою у природному процесі зміни поколінь, забезпечення чисельного оновлення населення й досягнення таким чином його тривалого існування. Покоління молодих завжди йде на гребні суспільно-політичних реформ, легко відкликається на інновації та повне сил і енергії для здійснення різноманітних суспільних дій. Саме від здатності молоді бути активною, дієздатною та творчою силою залежать перспективи державотворчого процесу. Тому для кожної держави одним зі стратегічних завдань є формування та реалізація ефективної, спрямованої на позитивні зміни, державної молодіжної політики.

Як зазначає український дослідник І. Парубчак «молодіжна політика завжди й майже повністю зорієнтована на майбутнє, є тісно пов'язаною з динамікою конкретних суспільних змін, в цьому її принципова відмінність від будь-якої іншої політики в особливостях характеру та мети. Державна молодіжна політика визнана в Україні пріоритетним і специфічним напрямом діяльності держави, тому, на даний час, в Україні загострюється необхідність аналізу поетапного становлення молодіжної політики, підвищення ефективності діяльності державних інституцій та розробки практичних кроків у вирішенні наболілих молодіжних проблем»[1, с. 167].

Слід зазначити, що в Україні державна молодіжна політика здебільшого не поспіває за зростанням громадянської та політичної активності молоді. Саме незадоволена діями й політикою державної влади молодь в українських реаліях стала генератором і основною рушійною силою Революції Гідності кінця 2013 – початку 2014 рр. Революція висвітлила серйозні протиріччя між справжніми інтересами та прагненнями української молоді та запропонованою для неї державною молодіжною політикою. Це особливо актуалізує наукові розвідки базових засад, навіть самих понять та категорій молодіжної політики держави.

Молодіжна політика є інструментом, що має забезпечити у комплексі стратегічного розвитку країни геополітичну конкурентоспроможність Української держави, а також розвиток місцевих громад та суспільства протягом найближчих десятиліть. Різноманітні дані аналізу та прогнозів середньо- та довгострокових тенденцій визначають, що найбільш важливими змінами майбутнього є перехід до самоорганізації суспільства.

Самоорганізація політично зрілих громадян, їх об'єднань та бізнесу, їх взаємодія з органами публічної влади – мають стати основою суспільства майбутнього. Одночасно, традиційна система освіти та виховання молоді, як і державна молодіжна політика та громадські організації, не здійснювали цілеспрямованого вихован-

змін від дитинства до дорослої людини є перехід від залежності – до незалежності і від безвідповідальності – до відповідальності [4].

Сьогодні в Україні ситуація дуже схожа на ту, що була в Європі і Америці після Другої Світової війни. Молодь знає про певні сфери життя набагато більше дорослих, багато в чому вона здатна швидше навчитися й оволодіти інноваційними досягненнями цивілізації (як кажуть молоді – «гаджетами»). Скажімо, навіть маленькі діти швидше освоює нові технології – комп'ютери, айфони тощо.

Власне, визначення понять «діти» та «молодь», які використовуються в різних країнах, як правило, відповідають віковим нормам, установленим для чоловічої і жіночої статі, щодо: обов'язкової освіти, роботи по найму і праці неповнолітніх, згоди на сексуальний контакт, досягнення повноліття, набуття громадянських і політичних прав, права на шлюб, можливість користуватися певними послугами без згоди батьків, права на певні пільги в межах державних програм

У термінології і практиці Організації Об'єднаних Націй використовуються такі основні визначення щодо дітей і молоді: діти – особи, що не досягли 18-літнього віку; підлітки – особи у віці 10-19 років (включаючи молодший, середній і старший підлітковий вік); молодь – особи у віці 15-24 років [5, с. 4].

Включення молоді до активного суспільного життя функціонально має два пов'язані аспекти – процеси соціалізації молоді та біологічного й психосоціального відтворення суспільства. Включаючи молодь у систему існуючих суспільних відносин, суспільство змінюється й само: процес соціалізації переростає в процес оновлення суспільства. Своєю чергою, змінюючи суспільство, молодь змінюється й сама, стаючи активною частиною суспільства, включаючись у суспільний механізм. Умовою успішної соціалізації є зміна поведінки особи відповідно до потреб суспільства і згідно з бажанням самого індивіда

Таким чином, процеси соціалізації молоді і трансформації суспільства мають розглядатися у взаємодії. Як відзначав К. Манхейм: «відповідь на питання, чому і як треба вчити молодь, у великому ступені залежить від характеру того внеску, який очікує від молоді суспільство» [6, с. 442].

Політика являє собою ідеологічну, програмну, організаційну та регулятивно-контрольну сфери суспільної діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, що охоплюють практично весь спектр існуючих суспільних відносин. Цей термін (від грецького «politike») – мистецтво управляти державою) охоплює суспільну діяльність, що пов'язана передусім з участю в отриманні, утримуванні та реалізації влади в державі. Як сфера суспільного життя політика включає в себе також політичні ідеї і відповідні їм установи.

Державна політика, яку в широкому сенсі цього терміну можна визначати як державноуправлінську діяльність, це «свідома і цілеспрямована послідовна діяльність, пов'язана з реалізацією державно-владних повноважень суб'єктами державного управління, унаслідок чого відбувається зміна суспільних станів, подій і явищ. Державноуправлінська діяльність являє собою сукупність неперервних взаємопов'язаних дій та функцій, спрямованих на забезпечення досягнення цілей держави [7, с. 164].

Як відносно самостійні архетипові структури елементів державної політики прийнято виділяти: соціальні суб'єкти (лідери держави, лідери політичних партій та ін.), що розробляють стратегічний курс та інституційну ієрархію державної політики; вищі органи державної влади, що визначають напрями розвитку державної політики й механізми реалізації її цілей і завдань; законодавство та інший нормативний матеріал (програми політичних партій), в нормах яких закріплюються правові норми, відповідні програми; владні відносини, умови конституювання і консолідації політичних інститутів процесів у єдину систему.

Як правило виділяють два архетипи розроблення державної політики та прийняття рішень: активний і представницький. За активної форми розроблення державної

стратегії законодавчими інститутами формулюються базові принципи, концептуальні засади і конституційні норми, виробляється стратегія державної політики, тоді як за виконавчими органами закріплюється практична реалізація стратегічних рішень і технологія оперативного управління. У представницькій моделі, яка існує в деяких країнах Європи, парламентські органи обмежуються формулюванням більш загальних орієнтирів і правил гри, а прийняття багатьох важливих оперативно-стратегічних рішень передається органам виконавчої влади [9, с. 33].

Гармонійна державна молодіжна політика має ставити за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов і гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах всієї країни. Ефективність державної молодіжної політики залежить від активності та готовності молоді до партнерства з державною владою, налагодження двостороннього зв'язку, готовності молодого покоління взяти на себе відповідальність за визнання й підтримку цієї політики [10, с. 177].

У найбільшому узагальненні М. Головатий під державною молодіжною політикою розглядає наявність у суспільстві чітко і об'єктивно визначених, законодавчо закріплених ідей стосовно місця і ролі молоді в поступальному розвитку суспільства, а також системи різноманітних заходів, що сприяють реалізації цих ідей [11, с. 25]. Серед інших заслуговує на увагу тлумачення В. Криворученка: «Молодіжна політика охоплює всі сфери життєдіяльності молоді, включає в себе всі питання, пов'язані з формуванням і вихованням молоді, охоплює всі процеси соціалізації, всю сукупність ідей щодо місця і ролі молоді в суспільстві та їхню реалізацію. Молодіжна політика є сукупністю дій всіх державних і громадських інституцій, проте кожний її суб'єкт, соціальна інституція здійснює її диференційовано відповідно до своїх потреб і можливостей з урахуванням місцевих умов» [12, с. 60].

До головних принципів державної молодіжної політики належать: повага до поглядів молоді та її переконань; надання прав і залучення молоді до безпосередньої участі у формуванні й реалізації політики та програм, що стосуються суспільства взагалі і молоді зокрема; правовий та соціальних захист молодих громадян; сприяння ініціативі та активності молоді в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Як зазначається в Стратегії розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року – «одним із пріоритетних завдань органів державної влади щодо забезпечення розвитку економіки, відкритого суспільства, інтеграції України до світової спільноти є вдосконалення роботи з основних напрямів реалізації державної молодіжної політики, забезпечення повноцінної роботи з молоддю» [13].

Мета державної молодіжної політики - створити необхідні соціально-економічні, політико-правові, організаційні умови і гарантії для соціального становлення, розвитку і вдосконалення як окремої молодої людини, так і всього молодого покоління.

Незважаючи на зовнішню подібність визначень молодіжної політики й державної молодіжної політики, вони позначають різні суспільні явища, адже держава є не єдиним суб'єктом державної молодіжної політики.

Молодіжна політика - це діяльність усіх суспільних інституцій стосовно молоді, а державна молодіжна політика є її складовою і характеризує взаємовідносини держави й молоді. У процесі функціонування політичної системи інтереси її складників тією чи іншою мірою збігаються з інтересами держави. І в межах діяльності щодо забезпечення цих інтересів вони стають суб'єктами державної молодіжної політики. Ця політика реалізується на загальнонаціональному рівні. Центральні органи влади провадять її в окремих регіонах з урахуванням їхньої специфіки.

Водночас, у межах кожного регіону вона здійснюється обласними, районними, міськими органами державної влади та органами самоврядування, як і в кожній місцевості на рівні району, міста, селища, села, у трудових колективах. Тобто регіональна державна молодіжна політика є результатом поєднання всіх цих складових

вих. Тут доцільно зазначити, що діяльність держави щодо становлення та розвитку молоді разом з діяльністю інших суб'єктів, які беруть участь у соціалізації молоді, є ще більш багатоаспектною регіональною молодіжною політикою.

Таким чином, молодіжна політика - це комплексне явище, що є результатом практичної, науково-теоретичної, ідеологічної та іншої діяльності соціальних інституцій стосовно молоді. На нашу думку, її можна розглядати як інтегральну функцію багатьох змінних: діяльності держави, партій, громадських, релігійних організацій тощо. Молодіжна політика включає в себе багато елементів і має складну структуру.

Сьогодні українське суспільство поволі починає розуміти, що нашій інтеграції до Європейської спільноти заважають не стільки політичні чинники, скільки чинники ментальні. Європейці не хочуть бачити в своєму союзі людей, що не поділяють їх цінності, насамперед у правовому полі, адже висока правосвідомість індивідів та уособлення себе як відповідального громадянина є фундаментальною підвалиною демократичної теорії та практики.

Відтак українській державі необхідно сформувати цілеспрямовану державну молодіжну політику з головним її фокусуванням на демократичній просвіті нашої молоді. Інституційна база для цього у вигляді мережі шкіл, коледжів та вищих навчальних закладів, молодіжних громадських, суспільно-політичних та партійних організацій в країні існує. Необхідна державна програма демократичної просвіти молоді як складової цілеспрямованої політичної соціалізації, конвертована у навчальні плани, комплекси, програми та дисципліни.

Водночас, програма демократичної просвіти молоді мусить бути каналізованою не тільки інституційно (у вигляді навчальних курсів), але й комунікативно (здіяння найбільш поширених серед молоді каналів комунікації) та інструментально (шляхом створення таких умов соціальної діяльності, за яких виникає перевага демократичних вчинків, правил і дій, а отже – закріплюється схильність до демократії). Закон збереження енергії у його соціетальній інтерпретації проголошує, що за відсутності державних зусиль цілеспрямованої соціалізації молоді, канали молодіжної комунікації будуть заповнені зовсім іншими цінностями й на формування молодого покоління можуть вирішальним чином вплинути вже не державна ідеологія, національна ідея, а, наприклад, такі особливості молодіжної психології як намагання до створення власної субкультури, схильність до ненормативної, або девіантної, політичної поведінки, прагнення до радикалізації. Про таку суспільну загрозу нехтування демократичною просвітою молоді попереджали ще теоретики постмодерного та постіндустріального суспільства Д.Белл, Ж.-Ф.Ліотар та Ж.Бодріяр [8, с. 51].

Вплив держави на соціалізацію молоді має здійснюватися й через залучення до відповідних суспільних цінностей з пізнавальним та емоційним навантаженням, створення відповідної політичної міфології, пантеону «національних героїв», які мають бути прикладом для інших, через створення широкомасштабних програм обміну студентів як чинника особистого залучення до аргументації переваг демократії в Європі.

Висновки. Підсумовуючи необхідно зазначити, що консервація сучасного стану впливу держави на соціалізацію молоді (відсутність усвідомленої цілісної державної політики демократичної просвіти, публічна демонстрація гегемоністських авторитарних моделей політичної поведінки керівниками країни, нехтуваннями інтересами молоді та їх проблемума на догоду «політичній доцільності») всі більше віддалять Україну від демократії й збільшуватиме загрозу чергового реваншу авторитаризму.

Тільки щеплення молоді демократичних цінностей, перетворення її на соціальну базу демократичної політичної культури здатне врешті-решт вивести нас до кола демократичних країн світу. Адже, як стверджує Р. Даль, “консолідація демократії вимагає усталеної демократичної культури, що здатна допомогти країні здолати кризи, забезпечує адекватну емоційну і раціональну підтримку чіткому виконанню

